

"ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣ"

Τα πρόσωπα

Πατέρας
Δημήτρης (μικρός)
Μάνα
Μαρία (μικρή)
Αχμέτ
Ισμαήλ (γιος του Αχμέτ)
Μαχμούτ
Ιερόθεος
Βοσκός
Χουσεϊν Μπέης
Δημήτρης Λόγιος
1^η γυναίκα
2^η γυναίκα
3^η γυναίκα
Μαρία (Μεγάλη)
Κοσμάς
Ερωφίλη
Τσιναλή Αγάς
Λευτέρης
Σήφης
Μανούσος
Τούρκος κυνηγός Χασάν
Αφηγητής (Κρήτη)
Απαγγελία Θούριου
Ανάγνωση επιστολής Λόγιου

Βασισμένο στο βιβλίο του Βασίλη Γ. Χαρωνίτη, Όλα για τη λευτεριά

Θεατρική διασκευή: Εμμ. Χετζογιαννάκης (Δάσκαλος)

ΠΡΑΞΗ Α΄

ΣΚΗΝΗ Α΄

(Η σκηνή παριστάνει εσωτερικό σπιτιού. Δίπλα στο τζάκι η οικογένεια)

ΠΑΤΕΡΑΣ: ...Εμείς είμαστε οι Έλληνες. Η ράτσα μας βαστά χιλιάδες χρόνια πάνω στη γη. Και δεν ήμασταν από πάντα σκλάβοι των Τούρκων. Σε περασμένους καιρούς ήμασταν μεγάλοι και τρανοί. Οι πρόγονοι μας έκαμαν μεγάλα έργα, προτού φανούν σ' αυτά τα μέρη οι Τούρκοι. Ακούς, Δημήτρη; Καταλαβαίνεις;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Ακούω και καταλαβαίνω, πατέρα.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Η φυλή μας, παιδιά μου, γέννησε το Μίνωα, τον Ηρακλή, το Μεγαλέξανδρο. Εμείς χτίσαμε την Κων/πολη και την Αγιά Σοφιά. Το όνομά μας ήταν ξακουστό σ' Ανατολή και Δύση. Οι άρχοντες του τόπου μας ήταν άξια παλικάρια. Απ' αυτούς κατάγεται και η οικογένειά μας. Ο πρόγονος μας, ο άρχοντας Βαρούχας, ήρθε στη Κρήτη με τα δώδεκα αρχοντόπουλα, από τη Κων/πολη, την εποχή του δοξασμένου Αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά!

ΜΑΡΙΑ: Καλά κι οι Τούρκοι πως ήρθαν επαέ; Ποιος τσι ' φερε;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Είπα, πως εμείς οι Έλληνες ήμαστε σπουδαίος λαός, γι' αυτό οι άλλοι μας ζήλευαν και προσπαθούσαν να πάρουν το τόπο μας. Τα παλικάρια μας δώσανε μάχες πολλές για να κρατήσουνε το τόπο λεύτερο. Μα σιγά-σιγά, αδυνατίσαμε, κάναμε και... λάθη και τα πληρώσαμε. Τότε ήρθαν οι Τούρκοι κι άρπαξαν όλα μας τα καλά. Στα 1453, μαύρη χρονιά, γκρεμίστηκε ο δικέφαλος αετός από τους πύργους της Κων/πολης κι οι Έλληνες γίναμε ραγιάδες. Εμείς, όμως επαέ στη Κρήτη, είχαμε τότε τους Βενετσάνους κι οι Τούρκοι άργησαν να' ρθούνε.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Κι ίντα γύρευαν κι οι Βενετσάνοι;

ΜΑΝΑ: Είπενέ σας ο κύρης σας ότι οι άλλοι λαοί μας εζήλευγαν και μας μάχονταν. Ανάμεσα σ' αυτούς ήσαν κι οι Βενετσάνοι, που κράτησαν πολλά χρόνια τη Κρήτη. Στο καιρό τους η σκλαβιά δεν ήταν τόσο βαριά όσο είναι εδώ. Οι Τούρκοι, όμως, ήσανε πια δυνατοί και στα 1669 τσι διώξανε και κάτσανε αυτοί στο καφά μας. Τότε αρχίζανε οι σφαγές κι οι εξευτελισμοί και τα μαρτύρια. Κι εδώ, παιδιά μου, δεν είμαστε πράμα. Ταπεινωμένοι και καταφρονεμένοι, σκύβουμε το κεφάλι και κάνουμε το θέλημα και του τελευταίου Τούρκου.

ΜΑΡΙΑ: Κι ετσά θα'μαστε για πάντα;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Όι, Θεός φυλάξοι! Κάθε μέρα προσπαθούμε να τσι διώξουμε από τη γη μας. Να, πριν από εννιά χρόνια, ακριβώς τη χρονιά που γεννήθηκες, Δημήτρη, ένας γενναίος Σφακιανός, ο Δασκαλογιάννης, μάζεψε τα παλικάρια του τόπου, άρπαξε τα τουφέκια κι ορμήξανε στσι τυράννους.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Και λοιπόν; Ίντα γίνηκε;

ΜΑΝΑ: Τίποτα, παιδί μου... τίποτα. Χάθηκαν μόνο τα παλικάρια, πολλά παλικάρια... κι ο Δασκαλογιάννης, ο ήρωας, πάει κι αυτός.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Μα γιάντα; Πως εγίνηκε τέτοιο κακό;

ΜΑΝΑ: Πίστεψε στη ξένη βοήθεια, μ' αυτή δεν ήρθε. Τον ξεγέλασαν. Να σας πω δα κι ένα μυστικό, μα να το κλείσετε καλά μέσα σας και να μην το ξεστομίσετε ποτέ. Αλλιώς καλλιά να μη το πω.

ΠΑΙΔΙΑ: Δε θα το πούμε, μάνα. Σου ορκιζόμαστε. Πες μας.

ΜΑΝΑ: Να. Το Λευτέρη που παντρεύεται μεθαύριο τη Κυριακή, τον ξέρετε; Ε;

ΠΑΙΔΙΑ: Και βέβαια τον ξέρουμε. Για λέγε;

ΜΑΝΑ: Να, λένε... επειδή είχενε εξαφανιστεί εκείονα τον καιρό... πως πήγε στα Σφακιά και πολέμησε πλάι στο Δασκαλογιάννη.

ΜΑΡΙΑ: Μπράβο στο Λευτέρη! Το λέει η καρδιά του.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Κι εγώ, μάνα, σα μεγαλώσω, θα πολεμήσω για να λευτερώσω τη Κρήτη μας. Ίντα Κρητικός θα' μouna, αν δεν το κανα;

ΜΑΝΑ: *(Δείχνει κρυφή χαρά. Του χαϊδεύει το κεφάλι)*

ΜΑΝΑ: Να πας θες εδώ, κάτω στο λιοφυτάκι που' χομε δεμένο το μουλάρι, να το ποτίσεις;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Ναι, μάνα. Πάω κιόλας. *(Φεύγει. Αυλαία. Μουσική)*

(Κάτω από τη σκηνή, παρουσιάζεται ο Δημήτρης σφυρολογώντας χαρούμενος, μ' ένα κουβά στο χέρι. Ξαφνικά κοντοστέκεται. Από την άλλη μεριά, φαίνεται ο Τούρκος Αχμέτ, με το γιο του).

ΑΧΜΕΤ: Εε! Μωρέ, γκιαουράκι...

ΔΗΜΗΤ: Ορίστε

ΑΧΜΕΤ: Πού πηγαίνεις, μωρέ;

ΔΗΜΗΤ: Μου' πε η μάνα μου να πάω στο λιοφυτάκι μας να ποτίσω το μουλάρι μας.

ΑΧΜΕΤ: Χμ! Κι εμείς από' κει θα περάσουμε. *(Σταματά. Βάζει τα χέρια στη μέση και με ύφος εγωιστικό, λέει:)*

Μπρε, γκιαουράκι, για έλα εδώ!

ΔΗΜΗΤ: *(πλησιάζει)*

ΑΧΜΕΤ: Άμα τρέξεις, μπρε, με το Σμαήλη μου *(τον χαϊδεύει)*, ποιος, λες, πως θα περάσει τον άλλο;

ΔΗΜ: Τι να πω; Ξέρω γω ποιος θα περάσει τον άλλο;

ΑΧΜΕΤ: *(Αναμμένος από θυμό)* Δεν ξέρεις, ε; Εγώ ξέρω! Ο Σμαήλης μου θα βγει πρώτος. Ε, γιέ μου; Θα τον περάσεις το γκιαούρη, ε; Ελάτε κοντά.

(Πλησιάζουν και στέκονται δίπλα-δίπλα)

Θα τρέξετε σε τούτο το χωράφι, από δω ίσαμε την άκρη και θα ξαναγυρίσετε.

Όποιος φτάσει πρώτος θα είναι ο νικητής και θα του δώσω μια λίρα. Σύμφωνα;

ΔΗΜ: Μα, Αχμέτ, αφέντη...

ΑΧΜΕΤ: Τι είναι, μπρε; Φοβάσαι;

ΔΗΜ: Μα εγώ δεν ήρθα να τρέξω. Ήρθα να ποτίσω το μουλάρι μας *(παρακαλεστικά)*.

ΑΧΜΕΤ: Σουτ, μπρε. Θα τρέξεις, για να δεις πως ο Σμαήλης μου τρέχει πιο γρήγορα από σένα. Για να καταλάβεις, πως εμείς είμαστε καλύτεροι από σας... Λοιπόν, όπως, είπαμε! Έτοιμοι! Μπρος!

(Τρέχουν. Στην αρχή ο Δημ. φοβισμένος αφήνει το Σμαήλη να τρέχει πρώτος)

ΑΧΜΕΤ: Μπράβο, Σμαήλη μου! Μπράβο, γιε μου! Ο γκιαούρης είναι ανίκανος.

(Ο Δημ. προσβάλλεται. Τρέχει, περνά το Σμαήλη και φτάνει πρώτος και στέκεται μπροστά στον Αχμέτ που έχει γίνει κατακόκκινος από το θυμό του).

ΑΧΜΕΤ: Θαρρείς, μωρέ, πως βγήκες πρώτος; Ο γιος μου σ' άφησε. Τώρα, όμως θα δεις, ποιος είναι ο αληθινός νικητής. Ετοιμαστείτε! Ξεκινάτε! Μπρος!

(Ξανατρέχουν και ο Δημ. βγαίνει νικητής και πάλι)

ΑΧΜΕΤ: Ποιος, βρε, νομίζεις πως είσαι; Εσύ θα ξεπεράσεις Τούρκο; Θα σου κόψω τα πόδια. Εδώ θα δεις μωρέ!

(Ο Δημ. ξεφεύγει και το βάζει στα πόδια, ενώ ο Τούρκος τον παρατηρεί για λίγο κι ύστερα χειρονομώντας φεύγει, με το γιο του).

Ο Δημ. κάθεται στο βάθος λαχανιασμένος, όταν ακούγεται η φωνή της μάνας του να του φωνάζει ανήσυχη).

ΜΑΝΑ: Δημήτρη!... Ίντα γίνηκες, παιδί μου;

ΔΗΜ: Εδώ είμαι, μάνα, έρχομαι.

ΜΑΝΑ: Μα γιάντα ήργησες τοςονά; Ήπαθες πράμα;

ΔΗΜ: Θα σου πω, έλα πάμε

(Τη παίρνει από το χέρι κι αρχίζει να της λέει, ενώ επιστρέφουν προς το σπίτι)

Ανοίγει η Αυλαία (μέσα βρίσκεται ο πατέρας)

ΜΑΝΑ: *(Προς το πατέρα, μπαίνοντας)* Μεγάλο κακό μας βρήκε, άντρα μου. Θα' χουμε φασαρίες με τσι Τούρκους. Δεν τα βγάζουμε πέρα μαζί τους. Άμα χτυπήσει η πέτρα πάνω στ' αυγό, δε σπα η πέτρα. Το αυγό θα σπάσει και το αυγό είμαστε εμείς.

ΠΑΤΕΡΑΣ: *(Παραξενεμένος)* Μα δε μου λες ίντα σου συμβαίνει; Ίντα έπαθες; Πώς θα μπλέξουμε; Μίλιε καθαρά.

ΜΑΝΑ: Ο γιος σου τα' βαλε με τσι Τούρκους.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Πώς; Πότε;

(Μουσική. Φαίνεται να του εξιστορούν. Μετά από λίγο:)

ΠΑΤΕΡΑΣ: Μπράβο, γιε μου! Μπράβο, Δημήτρη μου! Μας έβγαλες ασπροπρόσωπους! Ο Θεός να σ' έχει καλά. Μα άλλη φορά να προσέχεις, παιδί μου.

(Ο Δημήτρης με χαρά πιάνει και φιλεί το χέρι του πατέρα του κι εκείνος, αφού σηκώνεται:)

Πάω μια βόλτα μέχρι το καφενέ.

(Μουσική)

ΑΥΛΑΙΑ

ΣΚΗΝΗ Β΄

(Εξοχή. Βρύση. Νεροπηγή.

Ο πατέρας, αφού περιπλανήθηκε, κάθεται σε μια πέτρα, αφού ήπια νερό και λέει:)

ΠΑΤΕΡΑΣ: Θεέ μου, λυπήσου τα χωριά μας. Λυπήσου τσι χριστιανούς. Λυπήσου το σπίτι μου *(σιωπή...μουσική λυπητερή...)*

(ζαφνικά παρουσιάζεται ο Μαχμούτ με ντουφέκι στο χέρι)

ΜΑΧΜΟΥΤ: Βαρούχα, σε ζητούσα. Ο Μουχαμέτης είναι μεγάλος και σ' έριξε στα πόδια μου. Ωρα καλή.

ΠΑΤΕΡΑΣ: *(Τρομαγμένος. Με ψεύτικη ταπεινοφροσύνη)* Καλώς όρισες, αγά μου. Στο κυνήγι βγήκες;

ΜΑΧΜΟΥΤ: Ναι, μ' αρέσει να κυνηγώ. Εσένα δε σ' αρέσει;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Μα, εμείς δεν έχουμε άρματα.

ΜΑΧΜΟΥΤ: Καλά-καλά, το ξέχασα πως δεν έχετε όπλα.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Είπες πως μ' ήθελες;

ΜΑΧΜΟΥΤ: Α, ναι. Παραλίγο να το ξεχάσω. Άκου, Βαρούχα, θέλω το βοσκό σου.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Το βοσκό μου; Ποιο βοσκό;

ΜΑΧΜΟΥΤ: Εκείνον που βόσκει τα πρόβατα σου. Δεν έχεις;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Ναι, έχω ένα παιδί και φυλάει τα πρόβατα.

ΜΑΧΜΟΥΤ: Άκου τι θέλω. Ο βοσκός σου θα πάρει και τα δικά μου πρόβατα και θα τα βόσκει όλα μαζί.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Μα μου φαίνεται, αγά μου, πως έχεις βοσκό και βόσκει τα πρόβατα σου.

ΜΑΧΜΟΥΤ: Και, λοιπόν; Θα τον διώξω. Εγώ θέλω να τα βόσκει ο δικός σου ο βοσκός. Κατάλαβες;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Εμένα δε με νοιάζει. Τι δέκα πρόβατα να βόσκει, τι περισσότερα. Μόνο θα φύγει. Σε λίγες μέρες δε θα' χω βοσκό και τα πρόβατα μου θα τα δώσω. Θα κρατήσω μόνο δυο, έτσι για να' χουν λίγο γάλα τα παιδιά μου.

ΜΑΧΜΟΥΤ: Τι μου λες, μωρέ γκιαούρη; Ποιος θα φύγει; Ο βοσκός σου; Να του πεις να μη φύγει. Κατάλαβες;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Μα ο πατέρας του θέλει να τον κάμει σιδερά. Μπορώ να εμποδίσω εγώ το παιδί;

ΜΑΧΜΟΥΤ: Άκου να σου πω. Εμένα να μη μου τα λες αυτανά. Τα πρόβατα μου από αύριο θα' ναι μαζί με τα δικά σου. Τ' άλλα είναι δική σου δουλειά.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Δε γίνεται, αγά μου.

ΜΑΧΜΟΥΤ: Και γιάντα δε γίνεται;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Μαχμούτ, εσύ ένας νοικοκύρης, με τα πλούτη σου και τα καλά σου, δεν έχεις καμιά ανάγκη από μας τους φτωχούς, τους κακομοίρηδες, τους ραγιαδες...

ΜΑΧΜΟΥΤ: Τι' ναι αυτά που μου αραδιάζεις, μωρέ Βαρούχα *(νευριασμένος)*. Άλλα σου λέω και άλλα μου απαντάς. Δεν καταλαβαίνεις τι θέλω;

ΠΑΤΕΡΑΣ: *(αποφασιστικά)* Πώς δεν καταλαβαίνω! Μόνο που το να θες ν' ανακατώσεις τα πρόβατα σου με τα δικά μου κι αύριο να λες πως είναι όλα δικά σου δεν είναι δίκιο.

ΜΑΧΜΟΥΤ: Και ποιος είσαι εσύ, μωρέ, που θα μου πεις ποιο είναι το δίκαιο και ποιο τα' άδικο; Ξέχασες τη θέση σου;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Εγώ δεν τη ξέχασα, μα... ο πολυχρονεμένος ο Σουλτάνος μας έδωσε κι εμάς την άδεια να' χουμε στον ήλιο μοίρα. Γιάντα εσύ μας την αρνείσαι;

ΜΑΧΜΟΥΤ: Γιατί έτσι θέλω *(ουρλιάζει)* Σουλτάνος είμαι εγώ σ' αυτό το τόπο *(του γυρίζει το ντουφέκι)*. Κι ό,τι λέω εγώ, αυτό θα γίνεται. Κατάλαβες; *(πυροβολεί κι ο Βαρούχας σωριάζεται κάτω. Ο Τούρκος φεύγει. Μουσική πένθιμη. Ένας βοσκός κρυμμένος έχει παρακολουθήσει τα γεγονότα. Τρέχει πάνω από το Βαρούχα. Προσπαθεί να τον βοηθήσει)*.

ΒΟΣΚΟΣ: *(χτυπιέται)* Εσκότωσε τονε ο κερατάς. Παναγία μου! Παναγία μου!

ΣΚΗΝΗ Γ΄

(Εσωτερικό ίδιου σπιτιού. Κάθονται μαυροφορεμένοι η μάνα, τα παιδιά κι άλλες γυναίκες. Σε μια άκρη κάθεται ο βοσκός)

ΜΑΝΑ: *(μοιρολογεί)*

1^η ΓΥΝΑΙΚΑ: Ελένη, ησύχασε, δεν ωφελεί να κάνεις ετσά που κάνεις.

2^η ΓΥΝΑΙΚΑ: Εδά πρέπει να κάμεις πέτρα τη καρδιά, να γίνεις μάνα και πατέρας μαζί. Έχεις παιδιά να κατασταίσεις. Άφησε τα δάκρυα και τα μοιρολόγια.

ΜΑΝΑ: *(Με σπαραγμό)* Αφού έχασα το φως μου, δεν τηνε θέλω τη ζωή. Όφου, όφου, ίντα' παθα η κακομοίρα. Σκύλε Μαχμούτη, ίντα μου' καμες.

ΙΕΡΟΘΕΟΣ: *(Μπαίνει)* Σώπασε, Ελένη, απ' όζω γροικάσαι. Μη θες να κάμεις τα παιδιά σου. Οι Τούρκοι είναι παντού. Σώπα. *(Βάζει το χέρι του στο κεφάλι της κι εκείνη το κουνάει πάνω κάτω, αναστενάζοντας)*

1^η ΓΥΝΑΙΚΑ: Κι ίντα θα κάμεις εδά, Ιερόθεε, να ξαναγιαγύρεις θες στ' Απεζανές στο μοναστήρι;

ΙΕΡΟΘΕΟΣ: Όι, Χρυσαιγή, εξήγησα στο Γούμενο τη κατάσταση και πήρα την άδεια του να μείνω έπαιε στον Άγιο Θωμά, να φροντίσω την οικογένεια του μακαρίτη τ' αδερφού μου και ν' ασχολούμαι και με την εκκλησία.

3^η ΓΥΝΑΙΚΑ: Άντε, Χρυσαιγή, να πηαίνουμε, να αφήσουμε τσ' ανθρώπους να ησυχάσουνε μια ολιά. *(Σηκώνονται)*

ΓΥΝΑΙΚΕΣ: Ζωή σ' ελόγου σας κι ο Θεός να τον αναπαύσει. Κουράγιο *(Φεύγουν)*

ΒΟΣΚΟΣ: Να φεύγω κι εγώ

ΙΕΡΟΘΕΟΣ: Στάσου, Μανώλη, μια στιγμή. Πες μου κι εμένα. Πώς εσκοτώθηκε ο αδερφός μου; Μου' πανε πως εσύ τον ήβρηκες. Εσύ τα κατέχεις όλα. Πες μου

ΒΟΣΚΟΣ: Ναι, παπά-Γερόθεε, εγώ τον βρήκα. Όταν ο άτιμος ο Μαχμούτης τονε χτύπησε στο μπέτη, ήμουνα εκεί κοντά κι ήτρεξα, μα ίντα να του κάμω που ήτανε λαβωμένος του θανατά. Μάταιος κόπος να τονε κρατήσω στη ζωή. Ξενύχησε στα χέρια μου. Τονε σήκωσα τότες κι ήφερα τονε επαέ. Κρίμας τον άνθρωπο. Κρίμα. Ανάθεμα σε, Μαχμούτη! *(Οργισμένος, φεύγει)*

ΙΕΡΟΘΕΟΣ: *(Ερχεται κοντά στο Δημήτρη, τον χαϊδεύει)*

Εσύ'σαι ο προστάτης του σπιτιού, εδά, Δημήτρη. Εγώ είμαι προσωρινά κοντά σας. Πρέπει να μάθεις καλά όλες τσι δουλειές και να γίνεις άξιος του μακαρίτη του πατέρα σου. *(Στρέφεται προς τη μάνα)* Σκέφτομαι, Ελένη, μήπως δεν πρέπει να το πολυπαίρνω στα χωράφια, μα να τονε βοηθήσω να μάθει γράμματα, ίσως να γίνει κι ιερέας στο χωριό, μεγαλώνοντας. Θα' ναι κοντά στο κόσμο τότε, θα του δίνει κουράγιο, θα τον εμψυχώνει,

θα τονε κάμει να ελπίζει σ' ένα καλύτερο αύριο, δίχως αφέντες να τον κουμαντάρουν. Τελοσπάντων, άσε και θα δούμε. Έχει ο Θεός.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Εγώ, θείε, λέω πως δεν πρέπει να σκύβουμε άλλο το κεφάλι, δεν πρέπει να καθόμαστε με σταυρωμένα χέρια. Πρέπει να φωνάξουμε, να ξεσηκωθούμε. Μπορεί να μη πετύχουμε τίποτα, μα μπορεί και να πετύχουμε. Να κάμουμε ό,τι ήκαμε και ο Δασκαλογιάννης.

ΙΕΡΟΘΕΟΣ: Καλά τα λες, αντράκι μου, μα χρειάζεται προσοχή. Οι Τούρκοι δε χωρατεύουν. Μη χαθούμε όλοι άδικα. Κι εσύ ένα παραπάνω τώρα, πρέπει να προσέχεις. Όχι πολλά λόγια. Η δουλειά θέλει οργάνωση. Κι ο ξεσηκωμός πρέπει να γίνει όχι από ένα και δύο, μα από όλους μαζί, γιατί τότε μπορεί να χαθούν πέντε ή δέκα, μα θα σωθούν οι άλλοι.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Και ποιος θα μας ξεσηκώσει;

ΙΕΡΟΘΕΟΣ: Εσύ, Δημήτρη μου.

ΔΗΜ: Εγώ; Ίντα λες, θείε;

ΙΕΡΟΘ: Ναι, εσείς η νέα γενιά.

ΣΚΗΝΗ Δ΄

(Ο Ιερόθεος κάθεται μόνος στο σπίτι. Παίζει το κομποσκοίνι του. Χτυπά η πόρτα. Σηκώνεται, ανοίγει και βλέπει να μπαίνει ο ήσυχος Τούρκος Χουσεϊν Μπέης).

ΙΕΡΟΘ: Καλώς όρισεσ, Χουσεϊν Μπέη, στο φτωχικό μας. *(υποκλίνεται)* Έλα να κάτσεις *(του προσφέρει κάθισμα. Ο Τούρκος κάθεται. Κοιτάζει επίμονα και εξεταστικά τον Ιερόθεο, χωρίς να μιλά)* Συμβαίνει τίποτα, Μπέη μου; *(Εξακολουθεί να το κοιτάζει από πάνω έως κάτω)*

ΧΟΥΣΕΪΝ: Έλεγα πως ο θάνατος του Βαρούχα θα σας έβαζε μυαλό, μα εσείς δε βάζετε. Γιατί Ιερόθεε μας έκρυψες το θησαυρό που βρήκες;

(Ο καλόγερος τα' χει χαμένα, μένει με το στόμα ανοιχτό)

Δε μιλείς! Και τι θα πεις βέβαια;

ΙΕΡΟΘ: Για ποιο θησαυρό, μου λες, Χουσεϊν Μπέη;

ΧΟΥΣΕΪΝ: Έλα τώρα... αυτά θ' αρχίσουμε; Επαέ το κατέχει όλο το χωριό.

ΙΕΡΟΘ: Για το Θεό, Χουσεϊν! Τι είναι αυτά που λες; Πας να με τρελάνεις; Για ποιο θησαυρό μιλείς; Τι πράγματα είν' αυτά που ακούω;

ΧΟΥΣΕΪΝ: Εμένα ρωτάς, Ιερόθεε; Εσύ δεν όργωνες χτες στο "λιβάδι"; Εκεί δε βρήκες μια ολόκληρη περιουσία, έναν αληθινό θησαυρό; Τι ήταν χρυσάφι ή ασήμι; Γιατί δεν το παράδωκες στην εξουσία; Δεν το ήξερες; Τώρα εγώ τι να σου κάμω; Ο νόμος είναι πολύ αυστηρός! Με θάνατο τιμωρείται όποιος βρει κάτι στο χωράφι του και δεν το παράδωσε...

ΙΕΡΟΘ: Μα εγώ δε βρήκα τίποτα. Ποτέ μου δεν βρήκα. Ποτέ και πουθενά. Ορκίζομαι στο Θεό. Τίποτα, μα τίποτα δεν βρήκα *(Φωνάζει απελπισμένα)*

ΧΟΥΣΕΪΝ: Εγώ τι να σου κάμω; *(σηκώνεται)* Αυτά να τα πεις αύριο στο καδή.

ΙΕΡΟΘ: *(φοβισμένα)* Ωστε δε γίνεται τίποτα; Με καταδικάζετε σε θάνατο, χωρίς να φταίω;

ΧΟΥΣΕΪΝ: Εγώ; Ούτε σε καταδίκασα, ούτε σε καταδικάζω. Σε λυπούμαι μόνο, γι' αυτό

σε ειδοποίησα κι αυτό να μη το μάθει κανείς. Α, και κάτι άλλο. Λένε πως το θησαυρό δεν τον βρήκες μοναχός. Είχες μαζί σου και το Δημητράκη, τον ανιψιό σου. Και πρέπει να' ναι αλήθεια, γιατί είσαστε συνέχεια μαζί. *(Ανοίγει τη πόρτα και φεύγει, χωρίς να χαιρετήσει. Ο Ιερόθεος πέφτει αποκαμωμένος σε μια καρέκλα).*

ΙΕΡΟΘ: Θεέ μου, κι άλλη δοκιμασία; *(Πιάνει με τα χέρια το κεφάλι του και πέφτει σε συλλογή.)*

Μετά από λίγο μπαίνει η μάνα με τα παιδιά

ΙΕΡΟΘ: Χαθήκαμε! Χαθήκαμε!

ΜΑΝΑ: Εγώ χάθηκα η έρμη, που μου σκότωσαν οι σκύλοι το προστάτη μου.

ΙΕΡΟΘ: *(κουνώντας το χέρι)* Αυτό πάει...άλλα μας βρήκαν τώρα.

ΜΑΝΑ: Ίντα άλλα;

ΙΕΡΟΘ: Δεν τους έφτασε το αίμα του άντρα σου κι αδερφού μου. Θέλουν να ξεπαστρέψουν όλη την οικογένεια μας.

ΜΑΝΑ: Για όνομα του Θεού, Ιερόθεε, ίντα' ναι ετούτα να που λες; Άρρωστος είσαι;

ΙΕΡΟΘ: Εγώ; Μόλις τώρα έφυγε από δω ο Χουσεϊν Μπέης.

ΜΑΝΑ: Κι ίντα γύρευε στο σπίτι μου ο σκύλος;

ΙΕΡΟΘ: Ήρθε να μου πει πως με κατηγορούν ότι βρήκα, λέει, θησαυρό στο χωράφι που όργωνα χτες. Αύριο θα με πάνε στο καδή.

ΜΑΝΑ: Μ' αφού δε βρήκες πράμα;

ΙΕΡΟΘ: Κι ύστερα; Θα παρουσιαστούνε δυο ψευτομάρτυρες Τούρκοι, γιατί θα παρουσιαστούνε σίγουρα, και με καταδικάζουνε σε θάνατο.

ΜΑΝΑ: Παναγία μου! Να φύγεις, Ιερόθεε, να φύγεις εδά αμέσως. Εμείς δε χανόμαστε. Εσύ να μη πάθεις κακό. Να μη σε βρούνε αύριο επαέ.

ΙΕΡΟΘ: Έλα που δε κατηγορούν μόνο εμένα!

ΜΑΝΑ: Κι αμέ ποιον άλλο;

ΙΕΡΟΘ: Το Δημητράκη. Ήταν, λέει, κι αυτός μαζί μου.

ΜΑΝΑ: Παιδί μου! *(τον αρπάζει στην αγκαλιά της)*

Ιερόθεε, ίντα θα γεννούμε; Λέγε...

ΙΕΡΟΘ: Η ίδια το' πες πριν. Μια λύση μοναχά υπάρχει, το φευγιό!

ΜΑΝΑ: Και να πάτε που;

ΙΕΡΟΘ: Όσο γίνεται πιο μακριά. Στη Ιταλία, στη Βενετία...

ΜΑΝΑ: Μα έτσι το χάνω το παιδί μου!

ΙΕΡΟΘ: Δεν το χάνεις. Θα ξέρεις πως είναι ζωντανό και θα γυρίσει μια μέρα.

ΜΑΝΑ: *(κουνάει το κεφάλι)* Ψεύτικες ελπίδες...

ΙΕΡΟΘ: Όχι ψεύτικες. Αν μείνει το παιδί εδώ, θα το σκοτώσουν. Σίγουρα. Γι' αυτό πρέπει να πάρω το παιδί και να φύγουμε. Είναι η μόνη ελπίδα.

ΜΑΝΑ: Μα μιλείς σοβαρά, Ιερόθεε, πως θα μου πάρεις το παιδί μου;

ΙΕΡΟΘ: Ναι μιλώ πολύ σοβαρά. Θες να το δεις νεκρό; Όχι. Λοιπόν, δεν έχουμε άλλη εκλογή. Λέγε, παιδί μου, κι εσύ;

ΔΗΜΗΤ: Εγώ, ίντα να πω; Ότι πείτε εσύ κι η μάνα μου. Εσείς κατέχετε καλύτερα από μένα.

ΙΕΡΟΘ: Λοιπόν, θα φύγουμε απόψε. Το ξημέρωμα δεν πρέπει να μας βρει στο χωριό. *(Γυρίζει στη μάνα)* Ετοίμασε τα πράγματα του παιδιού.

ΔΗΜΗΤ: Ίντα θα κάμομε, μάνα;

ΜΑΝΑ: Ό,τι είπε ο θείος σου. Θα φύγετε. Καλλιιά ζωντανοί κι αλάργα μας, παρά σκοτωμένοι δίπλα μας. Έθαψα τον άντρα μου, να μη θάψω και το γιο μου. Πάω να

ετοιμάσω τα πράγματα σας.

ΙΕΡΟΘ: Στάσου. Κάτσε να κουβεντιάσουμε πρώτα. Έχουμε ώρα.

ΜΑΝΑ: Τότε να ετοιμάσω να φάτε κάτι και στο μεταξύ κουβεντιάζουμε.

ΙΕΡΟΘΕΟΣ: Ετοίμασε

(Στρώνει το τραπέζι. Καθίζουν, κάνουν προσευχή:

"Κύριε ευλόγησε τη βρώση και τη πόση των δούλων σου". Αρχίζουν να τρώνε, χωρίς όρεξη)

ΙΕΡΟΘ: Τρώτε. Να μη ξημερωθούμε στο τραπέζι. Λέω να φύγουμε μετά τα μεσάνυχτα. Θα κοιμούνται όλοι και Δε θα μας δει κανείς. Το πρωί που θα μας ζητήσουν εσείς να πείτε πως σηκώθηκα πρωί-πρωί, πήρα το Δημητράκη κι έφυγα για τσι Απεζανές, το μοναστήρι μου, κι αύριο, μεθαύριο θα γυρίσω. Σύμφωνοι;

ΜΑΝΑ: Κι άμα περάσουν οι μέρες και δε γυρίζετε; Ίντα θα πούμε τότε;

ΙΕΡΟΘ: Μετά από κάμποσες μέρες, θ' αρχίσεις να με κατηγορείς ότι πήρα το παιδί κι έφυγα, χωρίς να ξέρεις το γιατί. Να φωνάζεις πως θέλεις πίσω το παιδί σου και να με βρουν να μου το πάρουν.

ΜΑΡΙΑ: Και πότε θα γυρίσετε πίσω, θείε;

ΙΕΡΟΘ: Δε ξέρω, Μαρία μου. Να μας περιμένετε, όμως, εσύ κι η μάνα σου γιατί θα γυρίσουμε. Τον καιρό που θα λείπομε εσύ να είσαι καλή, φρόνιμη. Να μη στενοχωρείς τη μάνα σου. Να τη βοηθάς. Και να παρακαλάς τη Παναγία να μας έχει όλους καλά.

ΜΑΡΙΑ: Θείε, και στ' αλήθεια θα πάτε στ' Απεζανές;

ΙΕΡΟΘ: Όχι. Δεν αποφάσισα ακόμη πού θα πάμε προσωρινά, μέχρι να βρούμε καράβι να φύγουμε. Εσείς πάντως καλύτερα να μη ξέρετε. Και να μη φοβάστε. Θα τα καταφέρουμε. Πήγαινε τώρα, Ελένη και φτιάξε τα πράματα. Μα όχι πολλά-πολλά.

(Αρχίζει να φτιάχνει δυο σακούλια. Αμίλητοι όλοι)

ΜΑΝΑ: Να ετοιμάσω τίποτα φαγώσιμο, να πάρετε; Να σας βάλω λίγο παξιμαδί, λίγο τυρί;

ΙΕΡΟΘ: Όχι, όχι. Μόνο τα ρούχα. Φαγητό θα βρούμε. Μη φοβάσαι, Δε θα πεινάσουμε.

(Τα παιδιά κουτσοκοιμούνται. Σε λίγο ακούγεται λάλημα πετεινού)

ΜΑΝΑ: Μεσάνυχτα...

ΙΕΡΟΘ: Ναι, ήρθε η ώρα.

(Η μάνα αγκαλιάζει το Δημήτρη και με κλάματα τον φιλεί και δεν θέλει να τον αφήσει.

Η Μαρία που κλαίει κι αυτή πλησιάζει. Αγκαλιάζονται κι οι τρεις.

ΙΕΡΟΘ: *(Ετοιμος κι αυτός να κλάψει)* Καιρός να φύγουμε. Έλα, Δημήτρη παιδί μου, πάμε. Κι εσείς να μη κλαίτε. Θα δείτε πως ο Δημήτρης θα γίνει μεγάλος και τρανός και θα σας βοηθήσει. Κάνετε υπομονή.

(Τραβά το Δημήτρη. Σκύβουν, παίρνουν τα σακούλια. Ανοίγουν τη πόρτα και βγαίνουν).

ΜΑΝΑ: Στην ευχή του Θεού. Να προσέχετε *(κλαίει)*

ΑΥΛΑΙΑ

ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Ο Ιερόθεος με το Δημήτρη Βαρούχα φιλοξενήθηκαν για λίγες μέρες στο μοναστήρι του Άι Γιώργη του Απανωσήφη κι ύστερα με τη βοήθεια του ηγουμένου πήραν από το Μεγάλο Κάστρο το καράβι για τη Βενετία. Εκεί ο Δημήτρης σπούδασε αρχικά στο Φλαγγινιανό σχολείο της ελληνικής κοινότητας, από όπου τελείωσε με άριστα, αποκτώντας και το καινούριο όνομα "Δημήτρης Λόγιος" κι ύστερα, ενώ εργαζόταν, συγχρόνως σπούδαζε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάντοβα. Εκεί έμαθε για το επαναστατικό κίνημα του Λάμπρου Κατσώνη στα 1788 και με πολύ κόπο τον έπεισαν να μη παρατήσει τις σπουδές του και να τρέξει να πολεμήσει για τη λευτεριά της Ελλάδας και της Κρήτης. Στα 1789 μαθαίνει για τη Γαλλική Επανάσταση και τις ιδέες για δημοκρατία και ελευθερία των λαών. Οι ελπίδες του για λευτεριά της πατρίδας του αναπτρώνονται, μα όχι για πολύ. Στα 1792 ο Κατσώνης αναγκάζεται να σταματήσει τον αγώνα του, μετά την εγκατάλειψη της Ρωσίας στέλνοντας στη Τσαρίνα Αικατερίνη επιστολή, στην οποία αναφέρει: *"Εάν η Αικατερίνη υπέγραψε ειρήνη με τους Τούρκους, ο Κατσώνης δεν υπέγραψε ακόμη τη δική του..."*

Ο Δημήτρης Λόγιος τελειώνει τις σπουδές του και γρήγορα αποκτά φήμη καλού γιατρού και πελατεία όλα τα αξιόλογα πρόσωπα της κοινωνίας της Πάντοβα. Κι ενώ δεν ξεχνά ποτέ τη Κρήτη κι ο πόθος του για επιστροφή παραμένει πάντα μεγάλος, πληροφορείται για το μεγάλο θεωρητικό επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή ή Φεραίο. Εντυπωσιάζεται από όσα μαθαίνει γι' αυτόν κι ιδιαίτερα από το θούριο του:

"Ως πότε παλικάρια να ζούμεν στα στενά
μονάχοι Σα λιοντάρια, στις ράχες, στα βουνά;
σπηλιές να κατοικούμεν, να βλέπομεν κλαδιά
να φεύγομ' απ' τον κόσμο για τη πικρή σκλαβιά;
να χάνομεν αδέρφια, Πατρίδα και γονείς,
τους φίλους, τα παιδιά μας και όλους τους συγγενείς;

Κάλλιο' ναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή, παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή!

Τι σ' ωφελεί αν ζήσεις και είσαι στη σκλαβιά;
Στοχάσου πως σε ψένουν καθ' ώραν στη φωτιά

.....
Όσ' απ' την τυραννίαν πήγαν στη ξενιτιά
Στον τόπο του καθέννας ας έλθει τώρα πια.
Και όσοι του πολέμου την τέχνην αγροικούν,
Εδώ ας τρέξουν όλοι, τυράννους να νικούν

Σουλιώτες και Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστά
Ως πότε στις σπηλιές σας κοιμάσθε σφαλιστά;
Της Κρήτης και της Νύδρας θαλασσινά πουλιά,
Καιρός είν' της Πατρίδος ν' ακούσετε λαλιά

Σας κράζει η Ελλάδα, σας θέλει, σας πονεί
Ζητά τη συνδρομή σας με μητρική φωνή

Καρφί στη καρδιά του μπήχτηκε η είδηση για τη σύλληψη του Ρήγα από τους Αυστριακούς Μεττερνίσκους στα 1797 και τη παράδοση του στους Τούρκους για να τον θανατώσουν. Πάνω σ' αυτή τη θλίψη του έρχεται κι άλλη μία. Πεθαίνει ο θεός του ο Ιερόθεος. Τώρα η ξενιτιά δεν αντέχεται πια. Νιώθει πολύ μόνος. Κι ένα πρωί μαζεύει τα πράγματα του, αποχαιρετά τους φίλους του και φεύγει για τη Κρήτη. Φτάνει στο Μεγάλο Κάστρο το καλοκαίρι του 1800 και μετά από λίγο ο Δημ. Βαρούχας, το δεκάχρονο ορφανό, που έφυγε κυνηγημένο μέσα στη νύχτα, ξαναγύρισε επιστήμονας, ύστερα από είκοσι χρόνια, με το όνομα Δημήτρης Λόγιος και χτύπησε τη πόρτα του πατρικού του σπιτιού στον Άγιο Θωμά.

ΠΡΑΞΗ Β΄

ΣΚΗΝΗ Ε΄

ΜΑΝΑ: *(Ανοίγει τη πόρτα)* Δημήτρη μου! *(Πέφτει λιπόθυμη)*

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Μάνα! Μάνα! *(Τη συνεφέρνει γρήγορα και κάθονται και κοιτάζονται αρχικά αμίλητοι με αγκαλιές και φιλιά)*

ΜΑΝΑ: Παιδί μου, κι ήλεγα πως θ' αποθάνω και δε θα σε ξαναδώ. Ω! Παιδί μου! Καλωσόρισες, γιε μου!

ΔΗΜ: Σ' ευχαριστώ μάνα, σ' ευχαριστώ. Μη νομίζεις πως και για μένα ήταν εύκολη η ξενιτιά, μάνα. Πέρασα κι εγώ λαχτάρες και κόπους και βάσανα. Έζησα και καλές στιγμές. Δε λέω, ευλογημένος ο Κύριος. Γνώρισα ανθρώπους σπουδαίους και τόπους άγνωστους. Μα πες μου. Η αδελφή μου! Η Μαρία μας τι κάνει;

ΜΑΝΑ: Η Μαρία μας...Είναι καλά γιε μου. Όπου να' ναι θα' ρθει. Δε γίνεται. Πάντα έρχεται. Θα γνωρίσεις και τον άντρα της. Είναι καλό παλικάρι, θα δεις.

ΔΗΜ: Έχει παιδί; Τι είναι;

ΜΑΝΑ: Ναι, 'έχει ένα κοριτσάκι. *(Χτυπά η πόρτα)* Μπορεί να' ναι αυτή *(Ανοίγει τη πόρτα)*

ΜΑΡΙΑ: Ωρα καλή, μάνα. Ίντα κάνεις, σήμερα; Μα...μουσαφίρη έχεις; Και ποιος είναι;

ΜΑΝΑ: Δε σου θυμίζει πράμα, Μαρία; Δεν τον αναγνωρίζεις;

ΜΑΡΙΑ: Κάτι μου θυμίζει το πρόσωπο του, μα... Μάνα! Είναι ο Δημήτρης μας; *(Βλέπει τη μάνα να της γνέφει ναι χαμογελώντας και βγάζοντας χαρούμενη κραυγή ορμά και τον αγκαλιάζει)* Δημήτρη μου! Αδερφέ μου! Μάνα, το' ξερες πως θα' ρθει και δε μου πες πράμα; Μπράβο σου

ΔΗΜ: Μη παραπονιέσαι, Μαρία. Ξαφνικά ήρθα. Η μάνα δεν ήξερε τίποτα. Μα κάτσε να τα πούμε.

(Κάθονται όλοι. Μουσική. Δείχνουν χαρούμενοι και μιλάνε. Χτυπά η πόρτα. Η Μαρία ανοίγει. Μπαίνει άντρας της)

ΜΑΡΙΑ: Έλα, Κοσμά, να δεις ποιος μας ήρθε

ΚΟΣΜΑΣ: Ποιος είναι; Καλησπέρα σας.

ΔΗΜ: Ο Δημήτρης είμαι, Κοσμά, ο κουνιάδος σου. Ήρθα πριν από λίγο από τη ξενιτιά. Έλα να σ' αγκαλιάσω *(ανοίγει την αγκαλιά)*

ΚΟΣΜΑΣ: Δημήτρη! Καλωσόρισες, αδερφέ μου *(τον αγκαλιάζει)* Μια χαρά φαίνεσαι. Πες μας τα νέα σου *(καθίζουν)*

ΔΗΜ: Ξέρετε, βέβαια, ότι σπούδασα γιατρός στην Ιταλία. Λένε μάλιστα πως είμαι και καλός. Έφερα μαζί μου τα πιο τέλεια ιατρικά εργαλεία που υπάρχουν στην Ευρώπη και τα πιο σύγχρονα φάρμακα. Σκέφτομαι να μείνω εδώ στο χωριό μας και να βοηθώ όσους έχουν την ανάγκη μου. Μπορεί ν' ασχοληθώ και με τη γεωργία.

ΚΟΣΜΑΣ: Η γη δεν έχει ανάγκη από τη δική σου εργασία, Δημήτρη. Οι άνθρωποι σ' έχουν ανάγκη.

ΔΗΜ: Μπορεί να' χεις δίκιο, μα τα βρίσκω όλα τόσο όμορφα, τόσο αγαπητερά, που θέλω να βρίσκομαι κοντά τους.

ΜΑΡΙΑ: Μπορείς, όποτε θέλεις να χαιρέσει την ομορφιά της φύσης, χωρίς να πάψεις να γιατρεύεις τσ' ανθρώπους.

ΔΗΜ: Καλά, καλά, σύμφωνα. Όλα θα γίνουν, όπως πρέπει

ΜΑΝΑ: Το πιο σπουδαίο το ξεχάσατε!

ΔΗΜ: Και πιο είναι το πιο σπουδαίο, μάνα;

ΜΑΝΑ: Να βρεις μια καλή κοπελιά, να παντρευτείς, να κάμεις οικογένεια. Να χαρώ κι εγώ τα κοπέλια σου, εδά που ζω.

ΔΗΜ: Κι αυτό θα γίνει, μάνα. Μην ανησυχείς.

(Μουσική)

ΑΥΛΑΙΑ

ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Ο Δημ. Λόγιος προσέφερε τη βοήθεια του σαν γιατρός, σ' όλους όσους τον είχαν ανάγκη. Γρήγορα η φήμη του απλώθηκε σ' όλη την επαρχία. Οι χριστιανοί τον φώναζαν "Δασκαλο-Δημητράκη" και οι Τούρκοι "Ντόρτογλου". Εκείνος εξέταζε αδιάκοπα κι αδιάκριτα Τούρκους και χριστιανούς κι έδινε σ' όλους τη χαρά. Έκλεινε πληγές, στέγνωσε δάκρυα. Σιγά-σιγά άρχισε να συγκεντρώνει πλούτη και να λογαριάζεται σαν ένας από τους πιο πλούσιους ανθρώπους του τόπου. Έκαμε και τη επιθυμία της μάνας του. Διάλεξε μία κοπέλα, τη ζήτησε σε γάμο και τη στεφανώθηκε. Ό,τι ποθούσε, το απέκτησε. Πλούτη, δόξα, εκτίμηση, οικογενειακή γαλήνη, όλα τα είχε. Κι όμως, δεν ήταν ευτυχισμένος. Και πώς να ήταν, όταν γύρω του βασιλευσαν η δυστυχία, ο πόνος, το κλάμα; Τα μαρτύρια των χριστιανών τον συγκλόνιζαν. Βέβαια, βοηθούσε όσο μπορούσε, μα η βοήθεια του όσο μεγάλη κι αν ήταν, δεν μπορούσε να περιλάβει όλους τους κρητικούς, όλους τους χριστιανούς. Ακούστε τι έγραψε σ' ένα γράμμα που έστειλε σε φίλο του στην Ιταλία:

" ...Μεγαλύτερη χαρά και μεγαλύτερη λύπη δεν αισθάνομαι από τότε που γνωρίζω τον κόσμο, παρά όταν ζω στη Κρήτη...Σου μίλησα πολλές φορές για το όμορφο νησί μου και δε θέλω να σου τα επαναλάβω. Μα η Κρήτη κλαίει και κλαίω κι εγώ μαζί της. Δεν ακούς το κλάμα της; Δε νιώθεις το πόνο της; Ποταμός τα δάκρυα. Βρύσες τα μάτια μας τρέχουν. Σπαράζει η καρδιά μας. Τι κάνουν οι Γάλλοι; Οι ελπίδες που στηρίζαμε σ' αυτούς ήταν ψεύτικες! Ο σπόρος του Ρήγα δε βλάστησε ακόμη; Αργεί... αργεί πολύ και δεν αντέχουμε άλλο...Κάθε μέρα που περνάει μεγαλώνει τη προσμονή μας, μεγαλώνει την αγωνία μας μεγαλώνει τη λαχτάρα μας...Κι εγώ δεν κρατιέμαι. Κάνω ό,τι μπορώ, μα είναι τόσο λίγο που μοιάζει σαν να τραβώ μια σταγόνα από έναν ωκεανό. Μπορεί ν' αδειάσει ο ωκεανός με λίγες σταγόνες που θα πάρω; Μα δεν σταματώ. Συνεχίζω κι ελπίζω. Ελπίζω στα παιδιά.

Ελπίζω στα νιάτα. Ο Θεός να τα βοηθήσει και να τα δυναμώσει, για να κρατήσουν στα χέρια τους της λευτεριάς τα σύνεργα...

Χαιρέτα μου τους άλλους συμπατριώτες και παρακάλεσε τους να μη ξεχνούν το σκοτάδι που ζούμε..."

Παρόλα αυτά, ο Λόγιος δεν το μετάνιωσε που γύρισε στη Κρήτη. Η οικογένεια του δεν στερούνταν σχεδόν τίποτα. Το ίδιο κι η οικογένεια της αδερφής του. Ο άντρας της, ο νέος, ο φιλότιμος, ο εργατικός Κοσμάς, είχε την εκτίμηση όλου του χωριού. Συχνά οι δυο οικογένειες κάθονταν μαζί και χαίρονταν τα ελέη του Θεού.

ΣΚΗΝΗ ΣΤ΄

(Σπίτι του Κοσμά. Κάθονται γύρω από το τραπέζι όλοι)

ΚΟΣΜΑΣ: Δημήτρη, πρόσεχε. Ο πλούτος που συγκεντρώνεις είναι μεγάλος πειρασμός για τσι Τούρκους. Ήλπιες είκοσι χρόνους και φαίνεται τσι ξέχασες. Μην τους έχεις εμπιστοσύνη. Θα βρούνε τρόπο να σου πάρουν όχι μόνο το κόπο σου, μα και τη ζωή σου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: *(σοβαρά και καλοσυνάτα)* Εγώ θα τους συμπεριφερομαι σαν άνθρωπος. Αν εκείνοι αλλάξουν συμπεριφορά απέναντι μου, θα σκεφτώ τι θα κάμω.

ΚΟΣΜΑΣ: Μην είναι αργά τότε, Δημήτρη.

ΔΗΜ: Έχω το νου μου. Προσέχω. Μην ανησυχείτε *(χτυπά η πόρτα. Ο Κοσμάς ανοίγει. Μπαίνει ο Τσινιαλή Αγάς)*

ΚΟΣΜΑΣ: Πολλά τα έτη σου, Αγά μου. Κόπιασε *(υποκλίνεται κι οι άλλοι σηκώνονται)*

ΤΣΙΝΙΑΛ: Πολλά και τα δικά σας! Ίντα τρώνε οι πλούσιοι ραγιάδες απόψε;

ΚΟΣΜΑΣ: Τα δικά σου πλούτη αγά μου, είναι γνωστά σ' όλα τα χωριά. Εγώ ποιος είμαι; Ένας ραγιάς. Σε καλώ, όμως να μοιραστούμε το φαγητό μας. Δεν είναι πλούσιο, όπως τα δικά σας φαγητά, αλλά πιστεύω να φχαριστηθείς.

(Η Μαρία σερβίρει κι ύστερα αποσύρεται μαζί με τη νύφη της και τα παιδιά. Τρώνε. Ο Τσινιαλής παρατηρεί το σπίτι. Μουσική)

ΤΣΙΝΙΑΛ: Έχω, μωρέ, γκιαούρηδες μιαν απορία

ΚΟΣΜΑΣ: Λέγε, αγά μου

ΤΣΙΝΙΑΛ: Πώς το βαστά, μωρέ, ο Αλλάχ, να ζείτε εσείς οι ραγιάδες σ' αυτή τη πολυτέλεια κι εμένα το σπίτι μου είναι βρώμικο, άσκημο, ανοικοκύρευτο. Ζηλεύω, σας, μωρέ γκιαούρη, ζηλεύω σας.

(Χτυπά και γκρεμίζει τη καρέκλα του και πάει προς τη πόρτα. Ο Κοσμάς τον ακολουθεί).

ΤΣΙΝΙΑΛ: *(γυρίζει)* Φέρε, μωρέ δυο ρακές να τσι πιούμε. *(Ο Κοσμάς κάνει μεταβολή και ο Τσινιαλής βγάζει τη πιστόλα του και τον προβολεί πίσώπλατα. Φεύγει. Η Μαρία βγάζει φωνή και πέφτει πάνω στον άντρα της. Όλοι πετάγονται. Ο Δημήτρης πιάνει το κεφάλι του και τρέχει να βοηθήσει, μα μάταια).*

ΔΗΜ: Πήγαινε στο καλό, αδερφέ μου Κοσμά κι εγώ θα εκδικηθώ το θάνατο σου. Ορκίζομαι να μην αφήσω ζωντανό το Τσινιαλή. Σημάδι θα φέρω στο μνήμα σου.

(Μοιρολόγια. Μπαίνουν μαυροφορεμένες γυναίκες κι άντρες. Πένθιμη μουσική)

ΔΗΜ: *(Προς τη γυναίκα του)* Αύριο βράδυ, Ερωφίλη, μετά τη κηδεία του Κοσμά, φεύγουμε. Να' στε έτοιμες κι εσύ κι η Μαρία και τα παιδιά. Αρχίζει ο αγώνας μου και πρέπει να σας προφυλάξω. Κι εσύ Λευτέρη, ειδοποίησε όσους άντρες θέλουν και

μπορούν να' ρθουν να με βρουν σήμερα οχτώ στο Χαϊνόσπηλιο. Θέλω να τους μιλήσω
(*Ακούγονται κατάρες κι αναθέματα. Μουσική*)

ΑΥΛΑΙΑ

ΣΚΗΝΗ Ζ΄

(*Χαϊνόσπηλιος. Ο Λόγιος ντυμένος με τοπική ενδυμασία κι αρματωμένος. Έχει γένεια. Μπαίνουν ένας-ένας, δυο-δυο, οι άντρες κι ο Λόγιος τους χαιρετά και τους καλωσορίζει*)

ΣΗΦΗΣ: Για το Θεό, Δάσκαλε-Δημητράκη, ίντα πας να κάμεις; Το σκέφτηκες καλά; Δε λυπάσαι τη ζωή σου; Την οικογένεια σου; Εμάς τσι χωριανούς σου; Ξέχασες πως είμαστε ραγιάδες; Για όνομα του Θεού, άλλαξε γνώμη και πέταξε τα αυτά τα όπλα, γιατί αυτά θα είναι ο χαμός μας.

ΔΗΜ: (*χαμογελώντας με θλίψη*) Καταλαβαίνω τους φόβους και την αγωνία σας, αλλά ησυχάστε. Τα όπλα δεν είναι ο χαμός, αλλά η σωτηρία μας. Ξέρω ότι το έργο που αρχίζω δεν είναι εύκολο. Μα δεν αντέχω άλλο, Σήφη. Δεν μπορώ. Από παιδί υποφέρω. Δέκα χρόνων έμεινα ορφανός. Ξενιτεύτηκα και γύρισα ύστερα από είκοσι χρόνους, αποφασισμένος να τα ξεχάσω όλα όσα μου είχαν κάνει. Γι' αυτό και φρόντιζα τους άρρωστους Τούρκους, που μου έφερναν, με το ίδιο ενδιαφέρον που φρόντιζα κι εσάς...μα...τα ίδια Παντελάκη μου, τα ίδια Παντελή μου. Προχτές σκότωσαν τον άντρα της αδερφής μου. Κι ορκίστηκα. Δεν έχω πια οικογένεια, ούτε σπίτι, ούτε χωριανούς. Απόψε σας αποχαιρετώ και δεν έχω πια τίποτα. Τη γυναίκα μου, την αδερφή μου και τα παιδιά μας τ' άφησα στα Σφακιά και μένω ολομόναχος. Με τη βοήθεια του Θεού, αρχίζω τον αγώνα.

ΜΑΝΟΥΣΟΣ: Μα θα χαθείς και θα χαθούμε κι εμείς μαζί σου.

ΔΗΜ: Μανούσο, σας είπα να μη φοβάστε! Για μένα δε θα πληρώσει κανείς σας. Το υπόσχομαι. Αυτό που ξεκινώ δεν είναι μια επιπόλαιη, μια βιαστική απόφαση, που την πήρα πάνω στο πόνο μου και στην οργή που ένιωσα τούτες τις μέρες. Όχι! Βέβαια, τώρα ξεχείλισε το ποτήρι της πίκρας, αλλά από καιρό μελετούσα αυτό που κάνω σήμερα. Μη φοβάστε, λοιπόν! Φεύγω κι από σήμερα πρέπει ν' αρχίζουν οι Τούρκοι να φοβούνται. Να πάτε στο καλό και να τους το πείτε.

(*Οι άντρες σηκώνονται, τον αγκαλιάζουν και φεύγουν. Μένουν οι Λευτέρης, Σήφης και Μανούσος*)

Τι έγινε παλικάρια; Εσείς δε θα φύγετε;

ΛΕΥΤ: Καπετάν Λόγιε, όσο σ' άκουγα που μας μιλούσες, τόσο ντρεπόμουνα για τον εαυτό μου. Δεν φοβάμαι πια κι αποφάσισα να τα παρατήσω όλα και να σου ζητήσω να μ' αφήσεις να ζήσω κοντά σου.

ΣΗΦ-ΜΑΝΟΥΣ: Κι εγώ, κι εγώ

ΔΗΜ: Και νομίζετε πως είναι εύκολη η ζωή του Χαϊνη;

ΣΗΦ: Δε μας νοιάζει. Τη προτιμάμε αυτή τη ζωή. Την άλλη δεν την αντέχουμε πια.

ΔΗΜ: Αν μέινετε κοντά μου, θα ζείτε μέσα στο κίνδυνο. Θα μας κυνηγούν οι καιροί κι οι Τούρκοι. Θα μένουμε νηστικοί και διψασμένοι.

ΜΑΝΟΥΣ: Δε μας πειράζει. Προτιμάμε αυτή τη ζωή από την άλλη.

ΔΗΜ: Έχετε όπλα;

ΛΕΥΤ: Δεν έχουμε. Δε θα μας δώσεις εσύ;

ΔΗΜ: Θα σας δώσω, μα ξέρετε να τα χρησιμοποιείτε;

ΣΗΦ: Κοντά σου θα μάθουμε.

ΔΗΜ: Βλέπω, πως το λέει η καρδιά σας. Καλωσορίσατε, λοιπόν. Ας δώσουμε τα χέρια κι ας ευχηθούμε ο αγώνας μας να' χει επιτυχία *(δίνουν τα χέρια)*. Καλό βόλι, παιδιά

ΟΛΟΙ: Καλώς σε βρήκαμε, καπετάν Λόγιε. Καλό βόλι

ΔΗΜ: Πάμε, τώρα, γιατί εδώ είναι επικίνδυνα. Θα βρούμε ένα πιο σίγουρο λημέρι. Κάτι έχω στο νου μου. Πρέπει να ειδοποιήσουμε και τους δικούς σας να μην ανησυχούν.

(Φεύγουν)

ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Ο Δημ. Λόγιος ο γιατρός, έγινε ο Χεϊτάν Ντόρτογλου (ο διαβολογιατρός) για τους Τούρκους. Έκρινε και δικάζε σωστά. Δεν τιμωρούσε ποτέ εκείνους που δε φταίγανε. Το χέρι του ήταν μακρύ. Έφτανε όπου ήθελε, όπου έπρεπε, όπου χρειαζόταν. Ο πρώτος που γνώρισε την εκδίκηση του ήταν ο Τσινιαλή αγάς, ο φονιάς του γαμπρού του κι ακολούθησαν κι άλλοι. Όλοι όσοι έβλαψαν χριστιανούς. Οι πράξεις του ξεσήκωναν τις καρδιές των ραγιαδών Κρητικών. Έβλεπαν πως κανένα πράγμα δεν είναι εύκολο, μέχρι να πάρεις την απόφαση να το κάνεις. Ύστερα βρίσκεις τον τρόπο και κάνεις τα δύσκολα εύκολα. Ο Λόγιος δε φοβόταν το θάνατο, γιατί χάρισε τη ζωή του σ' αυτό που πίστευε. Τη Ελευθερία και τη Δικαιοσύνη. Οι ξαφνικές επιθέσεις του γενναίου παλικαριού έκαναν τους ένοχους Τούρκους να μη βρίσκουν πουθενά ησυχία. Ποτέ Δε τιμωρούσε όμως αθώους, έστω κι αν έπεφταν στα χέρια του, όπως συνέβη ένα φθινοπωριάτικο απομεσήμερο. Μόλις είχε γυρίσει τότε από τα Σφακιά, όπου είχε πάει να δει την οικογένεια του, κι ήταν κουρασμένος και ξάγρυπνος.

ΣΚΗΝΗ Η΄

(Σπηλιά κοντά στο λημέρι. Ο Λόγιος μπαίνει και ξαπλώνει σε σκοτεινό μέρος. Σε λίγο ένας Τούρκος κυνηγός μπαίνει και κάθεται. Αφήνει το ντουφέκι και βγάζει από το σακούλι του και τρώει, χωρίς να υποπετεύεται).

ΔΗΜ: *(σέρνεται κοντά στο Τούρκο και ξαφνικά)* Ακίνητος! *(Φωνάζει με τη πιστόλα στο χέρι)*

ΤΟΥΡΚΟΣ: Μη το κάνεις. Λυπήσου τα παιδιά μου! *(παρακαλεστικά)*

ΔΗΜ: *(Αρπάζοντας το όπλο του)* Μη φοβάσαι! Αν δεν έχεις κάμει κακό σε χριστιανό, δε θα σε πειράξω. Πες την αλήθεια!

ΤΟΥΡΚΟΣ: *(ψιθυρίζοντας)* Δεν έκαμα κακό σε κανένα! Δεν έβλαψα άνθρωπο ποτέ μου...

ΔΗΜ: Τότε γιάντα τρέμεις; Αν δεν έβλαψες, δεν πρέπει να φοβάσαι. Δε σου το' πα; *(σταματά να τον σημαδεύει)* Πώς σε λένε;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Χασάν και είμαι από το Κουσέ. Μα σου ξαναλέω ότι δεν έκανα κακό σε κανένα! Αν θέλεις χρήματα να σου δώσω όλα όσα κρατώ μαζί μου! Αν θέλεις το ντουφέκι μου πάρε το! Μα μη με πειράξεις! Λυπήσου τα παιδιά μου!

ΔΗΜ: Ξέρεις ποιος είμαι;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Όχι!

ΔΗΜ: Έχεις ακουστά ποτέ σου για το Λόγιο;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Πώς δεν έχω; Δεν είναι ο γιατρός που άφησε τα πλούτη του και τα καλά του και γίνηκε χαϊνης; Κρίμα τον άνθρωπο!

ΔΗΜ: Γιάντα κρίμα;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Μα είναι να το ρωτάς; Ένας άνθρωπος σπουδασμένος στην Ευρώπη να γυρνάει χειμώνα, καλοκαίρι τα βουνά και τους κάμπους και να μη μπορεί να κοιμηθεί σπίτι του; Κι ύστερα...

ΔΗΜ: Κι ύστερα ίντα;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Ε, πώς να το πω. Ένας τέτοιος άνθρωπος ήταν χρήσιμος. Ο κόσμος τον χρειαζόταν να γιατρεύει τις πληγές του και να το κάνει καλά, ενώ τώρα... Μα, γιάντα με ρώτησες για το Λόγιο;

ΔΗΜ: Γιατί εγώ είμαι!

ΤΟΥΡΚΟΣ: Εσύ; Ο Λόγιος; Ο Δάσκαλος ο Δημητράκης;

ΔΗΜ: Ναι, ο ίδιος!

ΤΟΥΡΚΟΣ: Πώς το' καμες, γιατρέ, κι έφυγες από τη καλή ζωή;

ΔΗΜ: Γιατί, δεν είναι καλό αυτό που κάνω;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Εγώ, Δάσκαλε Δημητράκη, θα σου πω; Εσύ ξέρεις καλύτερα από μένα... μα, να σε κυνηγούν μέρα νύχτα... πως την αντέχεις τέτοια ζωή;

ΔΗΜ: Νομίζεις πως εγώ τη διάλεξα; Νομίζεις πως δεν ήθελα κι εγώ να ζω με τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου! Εσύ κι οι δικοί σου μ' αναγκάσατε να φύγω!

ΤΟΥΡΚΟΣ: Όχι εγώ *(Διαμαρτύρεται)*

ΔΗΜ: Κι εσύ μαζί τους είσαι. Δεν είσαι Τούρκος; Οι Τούρκοι μ' αφήσατε ορφανό, με κυνηγήσατε και μ' αναγκάσατε να ξενιτευτώ είκοσι χρόνους. Την αδερφή μου τη ντύσατε στα μαύρα *(αγριεύει)* Μου λες πως δεν έπρεπε να φύγω από το χωριό μου. Δε μπορούσα να κάνω διαφορετικά. Δεν άντεχα πια!

ΤΟΥΡΚΟΣ: *(Φοβισμένος)* Σε... καταλαβαίνω. Έχεις δίκιο.

ΔΗΜ: Δεν μπορείς εσύ να καταλάβεις γιατί δεν ένιωσες την αδικία να σου σφίγγει το λαιμό. Δεν ήρθαν να σου πάρουν τα πιο αγαπητά σου πρόσωπα. Δεν σ' εμπόδισαν να λατρέψεις το Θεό σου, να χαρείς και να γιορτάσεις, να χορέψεις και να τραγουδήσεις... Δεν μιλείς; Εσύ τι θα' κανες στη θέση μου;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Συμπάθα με καπετάνιο... Όλα τα δίκια είναι μαζί σου. *(Μπαίνουν τα παλικάρια και παραζενεύονται. Ο Τούρκος μαζεύει τα πράγματα του στο σακκούλι και κάνει να σηκωθεί)*

ΔΗΜ: Μη κινείσαι *(φωνάζει και το σημαδεύει)* Ίντα' βαλες στο μυαλό σου;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Μα καπετάνιο, δεν είπες πρωτότερα, πως αν δεν έβλαψα κανένα, Δε θα μου κάνεις κακό;

ΔΗΜ: Ε, και λοιπόν;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Τι, λοιπόν; Αθώς είμαι, φεύγω και πάω στο σπίτι μου.

ΔΗΜ: Αυτό το λες εσύ! Εγώ δεν το εξακρίβωσα

ΤΟΥΡΚΟΣ: Και πότε θα το εξακριβώσεις;

ΔΗΜ: Αμέσως! Περίμενε *(στα παλικάρια του)* Προσέχετε τον! *(Φεύγει)*

ΤΟΥΡΚΟΣ: *(Μετά από κάμποση ώρα σιωπής)* Θα γυρίσει, απόψε ο καπετάνιος;

ΛΕΥΤ: Σε μισή ώρα θα' ναι πίσω

ΤΟΥΡΚΟΣ: Ίντα' καμε λέει; Πώς θα' ναι σε μισή ώρα πίσω, αφού χρειάζεται μια ώρα και περισσότερο για να πάει;

ΣΗΦΗΣ: Τόσο θέλεις εσύ, αλλά όχι ο καπετάνιος! Ξέρεις ότι σε μια μέρα πηγαίνει στα

Σφακιά και γυρίζει;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Ακούστε. *(Ζωηρά)* Τον καπετάνιο τον σέβομαι και τον εκτιμώ. Μη λέτε όμως γι' αυτόν πράγματα παράλογα

ΜΑΝΟΥΣ: Την αλήθεια σου λέμε!

ΤΟΥΡΚΟΣ: Καλά, καλά. Εντάξει, είναι παλικάρι. Το δέχομαι. Όχι, όμως, ότι πάει από δω στα Σφακιά και γυρίζει σε μια μέρα ή ότι θα πάει τώρα στο Κουσέ και θα γυρίσει πίσω σε μισή ώρα. Αυτά δε γίνονται.

ΛΕΥΤ: Ότι και να σου λέμε, εσύ δε μας πιστεύεις. Περίμενε και θα δεις! *(Μένουν αμίλητοι. Μουσική)*

ΤΟΥΡΚΟΣ: Έτσι κάνει πάντα ο αρχηγός σας; Εξετάζει τους ανθρώπους που πιάνει;

ΜΑΝΟΥΣ: Και βέβαια...Για ποιους μας επέρασες; Για φονιάδες; Εμείς δε κάνουμε αδικίες σαν εσάς. Αυτούς που τιμωρούμε είναι κακούργοι.

ΤΟΥΡΚΟΣ: Μωρέ...καλά τόσε κάνετε. Βρήκαμε κι εμείς οι φιλήσυχοι Τούρκοι την ησυχία μας, μαζί με τσι χριστιανούς, εδά που οι γενίτσαροι, φοβισμένοι, σταμάτησαν τις πολλές αυθαιρεσίες. *(Μετά από λίγο)* Κι εμένα, δε θα με πειράζετε, ε;

ΛΕΥΤ: Αμφιβάλλεις, ακόμη; Αν είπες την αλήθεια, σε λίγο θα' σαι λεύτερος *(Ακούγονται βήματα. Μπαίνει ο Λόγιος)*

ΔΗΜ: Μπορείς να φύγεις! *(προς το Τούρκο που μένει ακίνητος)* Άκουσες τι σου' πα; Μπορείς να πας στο σπίτι σου.

ΤΟΥΡΚΟΣ: Δάσκαλε Δημητράκη, σ' ευχαριστώ που μ' αφήνεις να φύγω. Μπορώ να σε ρωτήσω ένα πράμα;

ΔΗΜ: Λέγε!

ΤΟΥΡΚΟΣ: Πήγες στο χωριό μου και γύρισες;

ΔΗΜ: Ναι, πήγα!

ΤΟΥΡΚΟΣ: Σωστά, λοιπόν, σε βάφτισαν οι γενίτσαροι, Χειτάν Ντόρτογλου...σατανά γιατρό.

ΔΗΜ: *(Γελάει)* Και γιατί μ' έβγαλαν έτσι;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Γιατί, βγαίνει το ένα απόσπασμα ύστερα από το άλλο, τρέχουν στα βουνά και στα λαγκάδια και σε κυνηγούν...Τι καταφέρνουν; Τίποτα! Και σαν γυρίσουν, λένε πως σε βλέπουν ξαφνικά μπροστά τους, μα πριν προλάβουν να πιάσουν τα τουφέκια, χάνεσαι από τα μάτια τους. Εδά πιστεύω κι εγώ πως δεν πιάνεσαι. Εσύ δεν περπατάς, πετάς...

ΔΗΜ: Και λυπάσαι, γι' αυτό, Χασάν;

ΤΟΥΡΚΟΣ: Όχι, Δάσκαλε Δημητράκη! Έχεις το λόγο μου πως δεν λυπούμαι. Χαίρομαι. Γιατί με σένα βρήκαμε όλοι την ησυχία μας. *(Σηκώνεται και καθώς φεύγει, γυρίζει και λέει)* Το χέρι σου καπετάνιο, είναι το χέρι της Δικαιοσύνης. Ο Αλλάχ να το οδηγή και να σας προστατεύει.

(Μουσική)

ΑΥΛΑΙΑ

ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Το ατρόμητο παλικάρι τιμωρούσε ασταμάτητα τις θηριωδίες και τα εγκλήματα των Τούρκων και γιάτρευε τις αρρώστιες της σκλαβιάς. Γιατί ο Λόγιος δεν ήταν μόνο τιμωρός εκείνων που παρανομούσαν. Ήταν και εμψυχωτής όλων των ταπεινωμένων και βασανισμένων Κρητικών. Πολλές φορές πήγαινε στα χωριά ή τους καλούσε κι έρχονταν σ' αυτόν και τους μιλούσε για τη γενιά τους την αθάνατη, για τη Πατρίδα τη χλιοδοξασμένη και για τη Λευτεριά που σύντομα θα' ρχόταν. Τους μιλούσε για το Ρήγα κι όλους εκείνους που περίμεναν το σύνθημα για να' ρθουν να πολεμήσουν, να διωχτεί ο τύραννος.

Ο Λόγιος έκανε έργο μεγάλο και μοναδικό. Η ζωή των χριστιανών άρχισε να γίνεται λίγο ανθρώπινη. Οι Τούρκοι που καθημερινά τους εξευτέλιζαν και τους βασάνιζαν, περιορίστηκαν ή πλήρωσαν με τη ζωή τους. Ένας μοναχά είχε μείνει ατιμώρητος σ' ολόκληρη τη περιοχή που άπλωνε τη δράση του το παλικάρι, ο φοβερός γενίτσαρος Αγριολίδης. Στην επιχείρηση για τη τιμωρία του κι ύστερα από μπαμπεσιά και προδοσία ο Λόγιος σκοτώθηκε. Μέρες ολόκληρες γιόρταζαν οι Τούρκοι στο Μεγάλο Κάστρο, σ' ολόκληρη τη Κρήτη και στη Κων/πολη το θάνατο του.

Ο Δημ. Βαρούχας, ο Λόγιος, ο ήρωας που ζωντάνεψε τη λαχτάρα της λευτεριάς στη Κρήτη, δεν υπήρχε πια. Ο άνθρωπος που δεκαπέντε ολόκληρα χρόνια συντηρούσε την ελπίδα της ανάστασης του Γένους των Ελλήνων, δεν πρόφτασε να τη δει. Τα μάτια του έκλεισαν το 1814, τη χρονιά που στην Οδησό της Ρωσίας ιδρύθηκε η Φιλική Εταιρεία. Τον έκλαψαν κι οι πέτρες. Κι η λαϊκή Μούσα δεν τον ξέχασε:

*"Κρίμα ν' το μήλο να ψηγεί, το ρόδο να μαδήσει
κρίμα ν' τονε κι ο Λόγιος να κακοθανατίσει
γιατ' ήτονε καλό παιδί κι όμορφο παλικάρι
κι ήβλεπε και τη Μεσαρά σαν άγριο λιοντάρι"*

Κοντά στη Φαιστό, ανάμεσα στις ελιές και στ' αμπέλια, βρίσκεται ένας απλός πετρόχτιστος τάφος. Μια πρόχειρη πινακίδα στο κεντρικό δρόμο γράφει:

"Προς τάφο Λογίου". Συχνά πηγαίνουν γυναίκες από τα γύρω χωριά και τον θυμιατίζουν. Κρατούν ακόμη ζωντανή τη μνήμη του μεγαλόκαρδου παιδιού τους.

ΤΕΛΟΣ

***"Στα Χρόνια του Πόνου
και
της Θυσίας"***